

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN UZAKTAN EĞİTİME ENTEGRASYON SÜRECİNDE SANAL SINIF ORTAMLARI: ATAÜZEM ÖRNEĞİ*

Prof. Dr. Yusuf DEVRAN

Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi
yusufdevran@gmail.com

Arş. Gör. Dr. Türker ELİTAŐ

Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi
turkerelitas@gmail.com

Öz

Kaynakların fiziksel uzam ve mekâna bağılı olmaksızın kullanılmasına ve paylaşılmasına olanak sağlayan yeni iletişim teknolojileri, aynı zamanda bu süreçte fiziksel uzamlarda değişim ve dönüşümleri de meydana getirmektedir. Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte değişen ve dönüşen uzamlardan biri de geleneksel eğitim olgusunun temel dinamiklerinden biri olan eğitsel ortamlardır. Sınıf, okul vb. gibi kavramlarla ifade edilen bu ortamlar geleneksel eğitim formunun yürütüldüğü mekânlardır. Ancak yeni iletişim teknolojileri ile eğitim arasında yaşanan entegrasyon ile paralel bir gelişim gösteren alternatif eğitim pratiğı uzaktan eğitimde bu mekânlar yerini sanal ortam ve sanal sınıflara bırakmıştır.

Eğitim olgusunun merkeze alındığı bu çalışmada, yeni iletişim teknolojileri ile geleceğini belirleyen uzaktan eğitimde kullanılan sanal sınıflar ATAÜZEM örneğı üzerinden irdelenmiş ve geleneksel eğitim ortamlarından farklılıkları araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni İletişim Teknolojileri, Uzaktan Eğitim, Sanal Sınıf

VIRTUAL CLASSROOM ENVIRONMENTS IN THE INTEGRATION PROCESS OF NEW COMMUNICATION TECHNOLOGIES TO DISTANCE EDUCATION: THE SAMPLE OF ATAÜZEM

Abstract

New communication technologies, which provide sharing and using without depending on space and time of resources, constitutes converting and changing in physical space and time at the same time. One of the spaces changing and converting with new communication technologies is Educational habitats, which is one of the basic dynamics of phenomenon of conventional education. These spaces, which are stated like classroom, school etc., are conducting conventional education form. But alternative education practise, in parallel development with the integration of new communication technologies and education, leaves its place to virtual places and virtual classrooms in distance education. In this study, where the phenomenon of education is centered, virtual classroom used by distance education which determines its future with new communication technologies has been semitized with ATAÜZEM case and differences from conventional spaces has been searched.

Keywords: New Communication Technology, Distance Education, Virtual Classroom.

*Bu makale , “Uzaktan Eğitim Lisans Sürecinde Yeni İletişim Teknolojileri: Atatürk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi” adlı doktora tezinden türetilmiştir.

1. Giriş

Toplumsal süreçlerdeki yenileşme hareketleri, tarihin değişimler ve farklı yönler üzerinde kurulmasına neden olmuştur. Toplumsal hayata eklemlenen her bir yenilik, kimi zaman toplumsallığın seyrinin doğal bir sonucu olarak hâsıl olurken, kimi zaman ise yeniliğin otonom bir yapıda toplumsalı yapay bir dokunuşla yeniden biçimlendiğine tanık olunmaktadır. Eğitim de toplumsalı kuran başat kurumlardan biri olarak, yeniliğin hem öncüsü hem de yenilikten etkilenen bir yapı olma özelliği taşımaktadır. Özellikle teknolojik bağlamda beliren her yenilik, eğer bu yenilik araç düzeyinde ise, giderek daha fazla teknolojik nitelikler kazanan kültürel kodlara sirayet etmekte ve gündelik hayatın sürdürülmesinde kullanılan araçlar, kurulan ilişki biçimlerini de yönlendirmektedir. Eğitimde kullanılan iletişim araçlarına yenisinin eklenmesi ya da yeni bir fonksiyonun ortaya çıkması, eğitim paydasında kurulan toplumsal ilişkilere yeni bir nitelik kazandırmaktadır.

Toplumların eğitim anlayışları tarih boyunca, kültürel devimler içerisinde biçimlenirken, teknolojinin gelişmesi, yeni eğitim türlerinin de gelişmesine ön ayak olmuştur. Bu eğitim türlerinden biri, uzaktan eğitim sistemidir. Uzaktan eğitim sistemi olarak adlandırılan sistem, mektupla başlayan ve günümüz bilgisayarlarına kadar uzanan süreçte, eğitimin teknolojik araçlar vasıtasıyla sürdürüldüğü araç odaklı bir eğitsel pratiktir. Ancak öncesinde teknoloji uzaktan eğitim sisteminde yalnızca bir araç iken, günümüzde uzaktan eğitim sistemi tamamen iletişim teknolojileri odağında kurgulanmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin toplumsal hayata girmesi ve nüfuz alanını genişletmesiyle birlikte, uzaktan eğitim sistemi tamamen bu teknolojilere entegre olmuş ve tüm süreçler iletişim teknolojilerine bağlanmıştır. Bu teknolojilerin kendi içinde, gerçeklikleri dijital kodlar aracılığıyla belirli oranlarda temsil etme kabiliyetine sahip olması, uzaktan eğitimi dönüşüme uğratmış ve eğitsel pratikler yalnızca iki uzak mekân arasında içerik alışverişi ile sınırlı olmaktan çıkıp uzak mekânları birbirine bağlayan eş zamanlı bir eğitim pratiği halini almıştır.

Yeni iletişim teknolojilerinin uzaktan eğitim sürecini, küresel çapta uygulanabilir bir eğitim pratiğine dönüştürmesinin en büyük nedeni, sanal sınıf kavramıdır. Sanal sınıf, sözü edilen türden bir dijital temsil pratiği olup, geleneksel sınıf mantığını uzaktan eğitime kazandırmıştır. Geleneksel sınıflardaki neredeyse tüm eğitsel işlemlerin sanal uzamlarda gerçekleştirilmesine olanak sağlayan bu kavram, yeni iletişim teknolojilerinin mekânı, aktörleri, süreçleri ve en önemlisi eğitimden kaynaklanan ilişkileri dönüşüme uğratarak farklı bir tarzın doğmasına aracılık etmektedir. Bu çalışma kapsamında, yeni iletişim teknolojilerinin bir fonksiyonu olan sanal sınıf kavramının, uzaktan eğitim sistemi içindeki konumu ve eğitsel anlayış üzerindeki dönüştürücü etkileri tartışılmaktadır. Bu bakımdan etkili

ve aktif bir örnek olan Atatürk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Merkezi'nin (ATAUZEM) ders süreçlerinde kullandığı sanal sınıfı ifade eden Adobe Connect programı üzerinden bir süreç okuması gerçekleştirilmiştir. ATAUZEM'in sanal sınıfındaki işlevler ve ilişki pratikleri merkeze alınarak eğitsel sürecin dönüşen yönleri üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmanın amacı, yeni iletişim teknolojileriyle birlikte ortaya çıkan bir eğitim bileşeni olan sanal sınıf kavramının, uzaktan eğitim süreçlerindeki mekân algısını nasıl dönüştürdüğünü açıklamaktır. Bu nedenle ATAUZEM sisteminden toparlanan veriler kategorisel içerik analizine tabi tutulmuş ve her bir kategori başlığı altında tartışmalar yapılmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

Yeni iletişim Teknolojilerinin uzaktan eğitimde ortaya çıkardığı sanal sınıf kavramını irdeleyen bu çalışma konuyu etraflıca tartışabilecek kavramsal çerçeveye ihtiyaç duymaktadır. Bu etkiyi belirleyebilmek için yeni iletişim teknolojileri ve uzaktan eğitim konuları literatür taraması yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır.

2.1. Yeni İletişim Teknolojileri

Yeni iletişim teknolojileri temelde teknolojinin gelişimine paralel olarak geleneksel iletişim teknolojilerinde yaşanan dönüşümü ifade etmektedir. Tarih boyunca toplumsal pratiklerde yaşanan dönüşümlerin başat aktörü olan teknoloji, kaçınılmaz olarak iletişim alanında bir takım dönüşümleri ve yenilikleri beraberinde getirmiştir. Bu yenilikler özellikle geleneksel iletişim teknolojilerinin alt yapısal bir dönüşümünün sonucu olarak ortaya çıkan yenilikleri kapsadığı gibi enformasyon toplumu ile birlikte ortaya çıkan bilgisayar ve internet kavramlarını da kapsamaktadır.

Zamansal olarak ortaya çıkan her teknoloji yeni kabul edilmektedir. Bilgi toplumu olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz dönem de ortaya çıkan iletişim teknolojileri de yeni olarak kabul edilmektedir. Bilgi toplumunda yeni iletişim teknolojileri bilgisayar teknolojileri ve bu teknolojilerin ortamı olan internet üzerinden açıklanmaktadır.

Bilgisayarın temel belirleyen olduğu yeni iletişim teknolojileri ayrıca videokaset, teletext, videotext, fiber-optik teknolojiler, iletişim uyduları, kablolu televizyon, video konferans, elektronik posta ve www (internet), teknolojisini de kapsamaktadır (Vural ve Bat,3350: 2010). Yeni iletişim teknolojilerini ifade etmek için kullanılması gereken temel anahtar kelime 'dijitalliktir'. Çünkü yeni iletişim teknolojileri analog sistemlerin ötesinde, muhtevası dijital kodlarla tesis edilen oldukça özgün bir sistemdir. Günümüz yeni iletişim teknolojileri, geleneksel olan tüm süreçleri içine alan bir genişleme aksiyonu ile dijital tabanlı

bir dolaylama ve temsil pratiği sunmaktadır. Nitekim yeni iletişim teknolojileri yalnızca içeriğin aktarıldığı bir ortam değil, aynı zamanda içeriğe konu olan şeyin yeniden kurulduğu ve bunun da ötesinde süreçte yer alan tüm bileşenlerin dijital kodlarla modellendiği bir paralel uzamdır. Çünkü bu teknolojiler, simüle etme özelliği nedeniyle aktarılan mesajlar kadar, mesajların kaynaklarını ve hedeflerini de kendine dâhil etmekte ve yeniden yaratmaktadır. Bu bakımdan düşünüldüğünde yeni iletişim teknolojisini kullanmak, kullanılan araç içerisinde var olmayı, bir başka deyişle o aracın bir parçası haline gelmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bilgisayarın temel araç olduğu yeni iletişim teknolojilerinin omurgasını internet oluşturmaktadır. İnternet ile birlikte bambaşka bir iletişim mantığının ortaya çıktığı günümüz bilgi toplumunda geleneksel iletişim araçlarının iletişim alanında ki eksiklikleri ortadan kaldırılmış ve bireyler zaman ve mekân kavramlarının yok oluşuna tanıklık etmeye başlamışlardır. Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte zaman, ‘her zaman’; mekân ise ‘her yer’ olmuştur. Bu durum yeni iletişim teknolojileri kullanılarak oluşturulan içeriği hem her zamana, hem de hiçbir zamana, hem her yere hem de hiçbir yere özgü bir kavramsala dönüştürmüştür. Örnek vermek gerekirse, Samsung’un akıllı telefonlarında kullandığı, kullanıcı asistanı niteliğindeki yapay zekâlar (genellikle bir kadın kimliğine sahiptir), ‘neredesin’ gibi sorular sorulduğunda ilk başlarda ‘her yerdeyim’ cevabını vermiştir. Bu durum, yeni iletişim teknolojilerinin yarattığı yersiz yurtsuzluğu açıklar niteliktedir. Ancak son zamanlarda yazılımlara kurulum kodlarının yüklendiği yerler ya da ‘senin yanıdayım’ gibi daha modüler yanıtlar yüklenmiştir. Ancak ‘senin yanıdayım’ ifadesi bile, mekânsızlığın belirsizliğini açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü sen kavramı özel bir kişiyi de tüm kullanıcılardan oluşan sen’leri de kapsamaktadır.

Yeni iletişim teknolojilerinin özellikleri üç başlık altında ele Rogers, yeni iletişim teknolojileri ile birlikte sayısallaşan iletişimin her zamanlılık -her yerdelilik ve bireyselleştirme özelliğini Kitlesizleştirme, Eşzamansızlık ve Karşılıklı Etkileşim kavramlarıyla açıklamıştır (Rogers,4-5: 1986).

Kitlesizleştirme: Yeni iletişim teknolojilerin seçicilik özelliği ile beklenti ve talepleri farklı olan her bireyle mesaj değişimi yapabilme özelliği.

Eşzamansızlık: İletişim eyleminin her yerde ve her an yapılabilme özelliği.

Karşılıklı Etkileşim: Yeni iletişim teknolojileri ile birlikte bireyler iletişim teknolojileri karşısında pasif olma hallerinden çıkıp aktif bir hal almaya başlamıştır. İletişim araçları karşısında kullanıcıların aktif olma durumu seçici okumak, arama motorlarını kullanmak, zekânın katılımıyla ekran ile yapılan her türlü hareketi içermektedir.

Yeni iletişim teknolojileri iletişim altyapında meydana gelen değişim süreçlerinin bir sonucudur. Bu değişim sürecinde yaşanan en önemli gelişme ise şüphesiz ki Telekom, yayıncılık ve bilgi-işlem sektörlerinin birbiri ile yakınsamasıdır (Yıldırım, 2010: 231). Bu yakınsama sonucu ortaya çıkan birçok yeni ürün ve hizmet kullanıcıların tüketimine sunulmuş, bu yeni ortam ve araçlar yeni medya olarak kavramsallaştırılmıştır. Yeni medya olarak adlandırılan iletişim teknolojilerini Geleneksel medyadan ayıran en temel özellikleri, dijitallik, etkileşimlilik, çoklu medya, hipermetinsellik ve modülerlik olarak ifade etmek mümkündür (Yengin, 2012: 126). Dijitallik özelliği yeni medyanın sayısal kodlarla örüntülenen yapısını ifade etmektedir. Geleneksel kitle iletişim araçlarından farklı bir konumda duran yeni medya teknolojileri, analog teknolojiyle üretilen kitle iletişim araçlarından nicel anlamda farklı bir teknolojik yöntemle; sayısal teknoloji kullanılarak üretilmiştir (Törenli, 2005: 87). Kullanıcılar arasında yaşanan etkileşim, yeni medyanın kilit özelliğidir. Nitekim bu özellik, yeni medyayı alternatif bir toplumsal üretim alanına dönüştürmektedir. Ayrıca birçok bölümlendirilmiş geleneksel medya içeriğini tek bir içerikte toplamaya olanak sağlayan çoklu medya özelliği ve metinler arasındaki bağıntılar vasıtasıyla dağınık haldeki enformasyonun kontrolünü kolaylaştıran hipermetinsellik özelliği, yeni medyayı farklılaştıran temel özelliklerdendir. Geleneksel kitle iletişim araçlarından farklı olarak kitleselliğin karşısında durarak muhalif bir toplum biçimi yaratan yeni medya, toplumu bireyler halinde parçalayarak modüler bir yapı inşa etmektedir. Yeni medya tek tek bireylere ya da belirli gruplara özel-genel iletiler aktarma veya alma, bu iletilere vereceği cevaplar için düşünme, zaman ve yer seçiminde bulunma olanağı vermekle birlikte, mesajın değişimini sağlama, aynı mesajı farklı kişi ya da gruplara gönderebilme gibi modüler, farklı parçaları farklı şekillerde bir araya toplama ya da yeniden ayırıştırma türünden oldukça önemli fonksiyonlara sahiptir (Törenli, 2005: 160).

Bir iletişim şebekesi içinde farklı iletişim elemanlarının bir arada bulundurma özelliğine sahip yeni medya, çoklu iletişim ortamlarını iletişim alanına kazandırmıştır (Kırık, 2010: 89-90). Bu ortamlardan en önemlisi ise sosyal medyadır.

2.2. Uzaktan Eğitim

Geleneksel eğitim pratiklerinin destekleyicisi ve onun alternatifi olarak literatürde geniş bir yer bulan uzaktan eğitim temel olarak, geleneksel eğitimdeki farklılıkları üzerinden tanımlanmakta ve açıklanmaktadır. Bu bağlamda ortaya birçok farklı yorum ve açıklamalar çıkmaktadır. Tüm bu yorum ve açıklama farklılıklarının ortak noktalarından hareketle uzaktan

eğitimi, “Öğretmen ve öğrencinin zaman ve mekân bakımından birbirinden ayrıldığı ortamlar üzerinden gerçekleştirilen” (İşman, 2008: 10) bir pratik olarak tanımlamak yerinde olacaktır.

Uzaktan eğitim denemeleri 1700 yıllara kadar dayandırılrsa da bu eğitim sistemi için en temel gelişmeler hiç şüphesiz kitle iletişim araçlarının kullanılmaya başlandığı dönemlerde yaşanmıştır. 1728 yılında Boston’da başladığı varsayılan uzaktan eğitim denemeleri daha sonraki yıllarda yaygınlaşarak mektupla devam etmiştir. “1728 yılında Boston gazetesinin mektup yolu ile Stenografi derslerine ilişkin reklamlar bulunmuştur” (Uyguçgil, 2013: 62).

Özellikle coğrafi şartların ve savaşların ülkeleri vatandaşlarının eğitimi için mektuba yönlendirmesi ilk uzaktan eğitim denemelerinin de yazılı olarak yapılması sonucunu doğurmuştur. Ev hanımlarının, savaşan askerlerin ve okula gidemeyecek kadar merkeze uzak olan bireylerin eğitiminde sıklıkla kullanılan mektup, uzaktan eğitim denemelerinde ilk iletişim aracı olarak gösterilmektedir.

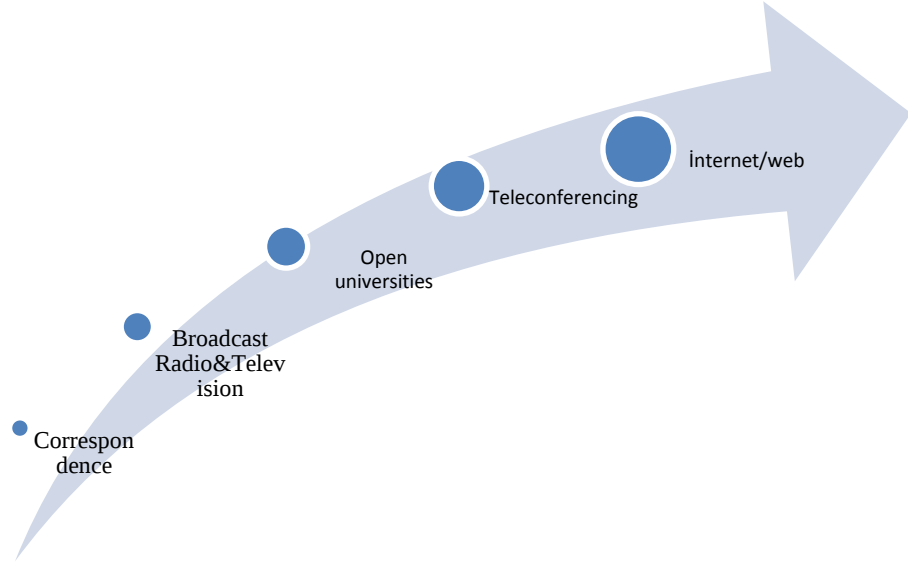
Mektupla başlayan uzaktan eğitim denemeleri 1930 yıllara gelindiğinde ise yerini basılı materyaller aracılığıyla yapılan eğitim denemelerine bırakmıştır. 1940’lı yıllardan sonra ise bugünkü uzaktan eğitimin temelini oluşturan önce mektup sonrada basılı materyaller, yerini radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarına bırakmış ve uzaktan eğitimin nostaljisi olarak anılan mektuplar yavaş yavaş önemlerini kaybetmeye başlamıştır.

1940 yılından sonra işitsel ve görsel öğeler uzaktan eğitimde kullanılmaya başlanmış ve önce radyo daha sonrada televizyon eğitimin yardımcı birer unsuru olmuştur. 1940’lı yıllarda kitle iletişim araçlarının aktif bir şekilde kullanılması eğitimde değişimi beraberinde getirmiş ve ayrıca açılan yeni üniversiteler ve uzaktan eğitim kurumları bu yenilikçi aşamayı perçinlemiştir. 1968 yılında İngiltere açılan açık üniversite o dönemdeki yenilikçi eğitim anlayışının en somut örneklerinden biri olmuştur. Avrupa’daki en somut adımlardan biri olan bu üniversite “yükseköğrenim imkânı bulamamış yetişkinlere, maddi durumları örgün üniversitede okumaya elverişli olmayan gençlere yükseköğrenim olanağı” (Çukadar ve Çelik, 2000: 32) sunmayı amaçlamıştır.

Durmadan kendini yenileyerek gelişim gösteren uzaktan eğitim dönemsel kırılmalarla hep farklı boyutlara taşınmıştır. 1960-1980’li yıllarda televizyonun insan hayatına girmesiyle varlığını bu kitle iletişim araçlarına taşımaya başlayan uzaktan eğitim, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimine denk gelen 1990’lı yıllarda ise yönünü bilgisayar ve internete çevirmiştir.

Mektupla başlayan uzaktan eğitim günümüze kadar birçok değişik evreden geçerek gelmiştir. Hiçbir şeyin teknolojinin uzantısından kaçamayacağı noktasından hareketle, eğitimin de bu uzantılardan bariz bir şekilde etkilendiği ve etkilenmeye de devam edeceği açıktır. Ortaya çıkan her yeni gelişme eğitimi başka bir boyuta taşımakta belki de yakın bir

gelecekte hiç kimse okula gitmeden eğitimini tamamlayacak öngörüsü hâkim olmaya başlamaktadır. Günümüz enformasyon toplumlarında bireyin hemen hemen tüm gündelik yaşam pratiklerini ağlar üzerinden sürdürebildiği gerçeğinden hareketle, uzaktan eğitimle birlikte eğitimin fiziksel katılım şartından bağımsız olarak sürdürülmesi bu öngörünün tutarlılığını kanıtlar niteliktedir.

Kaynak: Moore ve Kearsley, 2005

Moore ve Kearsley'in uzaktan eğitim için belirlediği beş önemli evre vardır. İlk evre, haberleşme olarak formüle edilen ve mektup ve telgraf gibi araçların olduğu dönemleri ifade etmektedir. İkinci evre, televizyon ve radyo yayıncılığı ile birlikte, derslerin bu iletişim araçları kullanılarak sürdürüldüğü döneme işaret etmektedir. Üçüncü evre, açık üniversitelerin kurulması ile birlikte giderek yaygınlaşan ve temel niteliği uzaktan eğitim vermek olan kurumların çoğalmasını sağlayan döneme atıfta bulunmaktadır. Dördüncü evre, bilgisayar tabanlı teknolojiler aracılığıyla eğitimin aktörlerinin uzaktan bağlantılar kurarak katılımlı dersler işlediği dönemi tarif etmektedir. Son evre olan internet evresi şu an içinde yaşadığımız döneme denk gelmektedir. Özellikle bu evrede alternatif medyanın gücü düşünüldüğünde uzaktan eğitim her öğrenci için kolaylıkla ulaşabileceği bir eğitim sistemi haline gelmiştir.

Tarihsel perspektiften bakıldığında hem Amerika hem de Avrupa'daki uzaktan eğitimdeki gelişmelerde temel amaç bireyin eğitim durumuna yönelik kolaylaştırıcı hamlelerdir. Zor şartlar altında hayatını idame ettirmeye çalışan birey her ne sebeple olursa olsun eğitimsiz kalmış birey olmamalıydı.

3. Araştırma Metodolojisi

3.1.Amaç ve Kapsam:

Çalışma, eğitim noktasında etkin bir unsur olan yeni iletişim teknolojilerinin etkisini, uzaktan eğitimde dönüşüme uğrattığı mekân kavramı üzerinden ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaçla yeni iletişim teknolojileri ve uzaktan eğitim entegrasyonu ile ortaya çıkan sanal sınıf kavramı ATAUZEM örneklemini üzerinden tartışılması ve ATAUZEM'in yeni iletişim teknolojilerini nasıl konumlandığını ortaya çıkarması bakımından önem taşımaktadır.

3.2.Evren ve Örneklem

Uzaktan eğitim sistemi ile yeni iletişim teknolojileri arasındaki ilişkiyi tespit etmeye yönelik olarak hazırlanan bu çalışmanın evrenini Türkiye'deki devlet ve vakıf üniversitelerinin Uzaktan Eğitim Merkezleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem birimini ise, rastlantısal/tesadüfi olmayan örnekleme türlerinden biri olan amaçlı/yargısal örnekleme yöntemi ile seçilen Atatürk Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi'dir (ATAUZEM).

3.3.Yöntem ve Sınırlılıklar

Bu çalışmaya ilişkin bilgi ortaya koyabilmek amacıyla öncelikle literatür taraması yöntemine başvurulmuş çalışmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Çalışmanın araştırma ve değerlendirme kısmında ise sistematik ve nesnel bir bilgiye ulaşabilmek için kategorisel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. *“İçerik analizi, metinlere ve kullanıldıkları bağlamlara yönelik anlamlı ve geçerli çıkarımlar yapabilmek için kullanılan bilimsel bir araştırma yöntemidir”* (Krippendorff, 2004: 18). Bu bağlamda içerik analizi yöntemi televizyon ve radyo programlarından, afiş ve poster çalışmalarına, kişilerarası konuşmalardan reklam mesajlarına kadar geniş bir iletişim biçimleri yelpazesinde kullanılmaktadır (Gürel, Alem, 2010: 336). Kategorisel içerik analizi ise, araştırma alanındaki içeriklerin belirli kategori başlıkları altında analiz edilmesini ifade etmektedir. Araştırmacı, topladığı verileri ortak noktalarını gözeterek belirli kavramlarla özdeşleştirmekte ve bu kavramlar üzerinden kategorilere ulaşmaktadır.

Çalışmanın kavramsal çerçevesi Yeni iletişim teknolojileri ve uzaktan eğitim kavramlarıyla sınırlandırılırken, içerik analizinin kullanıldığı araştırma ve değerlendirme kısmı çalışma kapsamında ele alınan Yeni iletişim Teknolojileri kavramı çok sayıda ve farklı türde katılım uzamları içermesi ve araştırma alanının genişliğinden doğacak kapsam hatalarını önleme çabasına bağlı olarak ATAUZEM'in internet sayfasıyla sınırlandırılmıştır.

4. Değerlendirme ve Sonuç

Araştırmanın değerlendirme aşaması kapsamında, yeni iletişim teknolojilerinin yeni iletişim süreçlerine eklenmesiyle birlikte ortaya çıkan sanal sınıf kavramı, çeşitli nitelikleri bakımında çözümlenecektir. Geleneksel eğitim sistemindeki sınıflarla benzer nitelikler taşıyan ve hatta bu niteliklerin çoğaltıldığı bir uzam olan sanal sınıflar, farklı bir ilişki pratiğine aracılık etmesi yönünden ele alınmakta ve eğitim sürecinin dönüşen boyutlarına vurgu yapılmaktadır.

4.1. Sanal Sınıflarda Mekân Kurgusu ve Konumlandırma

Sosyolojik düşüncede mekân, bireylerin aidiyet odaklarını ve varlığına ilişkin birtakım bilişsel süreçleri yönlendirmesine olanak sağlayan bir algı üretmektedir. Bu nedenle bireyler ontolojik durumlarını içinde bulundukları mekânla kurdukları ilişkiler üzerinden anlamlandırmakta ve sosyal mensubiyetleri genellikle mekânlarla betimlenmektedir. Mekân olgusu belirli bir konutun yanı sıra yapay sınırları olmayan ve geniş coğrafyaları kapsayan fiziksel uzamları da ifade etmektedir. Çoğu zaman mekânlar, maiyetlerinde cereyan eden toplumsal etkinlikleri bir forma sokmakta ve toplulukların kültürel izlekleri doğal ve yapay mekânların konumlarına, koşullarına ve durumlarına göre yön kazanmaktadır. Bu bağlamda eğitim kurumlarında kurgulanan mekânlar, eğitim süreçleri ve bu süreçlere dâhil olan aktörlerin aidiyet duyguları üzerinde oldukça önemli bir unsurdur. Mekânlar eğitimde temel aktör olan öğrencilerin doğal eğitim alanlarını fiziksel olarak kuşatırken aynı zamanda ilişkilerinde denetleyicilik ve kısıtlayıcılık görevini de üstlenmektedir.

Fiziksel birlikteliğin kurucu ögesi olan mekânlar geleneksel eğitim sisteminde eğitim ve eğitim dışı etkinliğin alanını kesin çizgilerle çizerken uzaktan eğitimde mekân sorunlu bir alan olarak silikleşir. Geleneksel eğitimde mekân üzerinden izole olan aktörler uzaktan eğitimde bu izole içerisinde gelişen ilişkiler açısından tamamen yoksun kalmakta, bunun yerine Adobe Connect gibi programlar aracılığıyla sanal bir ilişki boyutuna geçmektedir. Fiziksel özellikler içermeyen uzaktan eğitim için geliştirilen bu programlar aktörlere her yerdelik ve her zamanlık gibi bir esneklik kazandırırken, aynı zamanda dijital kodlarla temellendirilmiş bir ortamda sunmaktadır.

Fiziksel katılımın gerekli olmadığı bir eğitim sisteminin sürdürüldüğü Uzaktan Eğitim, örgün öğrenim olanağı sunan fakülteler gibi kurumsallaşma ve tercih edilme oranlarını arttırmaya yönelik iletişim tedbirlerine başvurmaktadır. Sunduğu interaktif iletişim olanağıyla bireysel ve kurumsal ilişkilerin geliştirilmesine olanak sağlayan yeni iletişim teknolojileri ve ortamları, Uzaktan Eğitim Merkezlerinin kurumsal hedef ve amaçlarına ulaşmak için kullandıkları etkin bir iletişim uzamıdır. Gerekli enformasyonun fiziksel uzam ve zamana

bağlı olmaksızın anlık olarak paylaşımı noktasında geleneksel iletişim uzamlarından farklılaşan yeni iletişim teknolojileri kurum ve hedef kitlesi arasındaki iletişimin verimliliğini ve işlerliğini üst seviyelere çıkaracak katılımlı bir süreç yaratmaktadır. Çalışma kapsamında örneklem olarak seçilen ATAUEZEM’de de bu katılımlı süreç sanal eğitimin ve sanal sınıfların temel bileşeni olan Adobe Connect üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Bilindiği üzere geleneksel eğitim pratikleri, fiziksel bir bilinirliği olan kurumsal mekânlar içerisinde ve sınıf adı verilen mekânsal bölümlendirmeler ile sürdürölmektedir. Formel eğitim türü olan uzak eğitimde ise geleneksel bağlamdaki herhangi bir fiziksel tanınırlığa sahip mekânlara ya da bölmelere ihtiyaç yoktur. Bu bağlayıcılık yeni iletişim teknolojileri ile entegrasyon sürecinde ortadan kalkmış, eğitime dahil olan aktörler bu bağlayıcı mekan zorunluluğundan muaf tutulmuşlardır. Bunun yerine, merkezi temsil eden bir web sitesi ve sınıfları temsil eden bir yazılım programları kullanıma arz edilmiştir. Canlı sınıf olarak adlandırılan bu yazılım programı, ders süreçlerine ev sahipliği yapmakta ve sürecin işlemesi için gerekli olan tüm donanımı barındırmaktadır. ATAUEZEM, sanal sınıf pratikleri için geliştirilen ve dünya çapında kullanım yaygınlığı bulunan Adobe Connect programını kullanmakta ve ders süreçleri, Türkçe versiyonu çıkarılan bu program aracılığıyla sürdürölmektedir. Fiziksel bir sınırlılık arz etmeyen Adobe Connect programı, aktörler üzerinde belirli bir mekân algısı yaratmak adına sistemli bir arayüzle donatılmıştır. Bu arayüzler, çeşitli sınırlılıklar kullanılarak bölümlendirilmiş ve dijital bir mekân algısı kurulmuştur. Bu sanal mekanlar, tıpkı geleneksel mekanlar gibi bir izolasyon pratiği içerse de bu pratik somutluk değil, dijitallik ihtiva etmektedir. Adobe Connect programının mekânsallık açısından önemli olan bir diğer özelliği ise, sanal sınıfların kalıcı bir meskende bulunmak yerine mobilize nitelikler sergilemesidir. Sanal sınıflar, yeni iletişim araçlarının bulunduğu her yerdedir. Belirli bir konumları bulunmamaktadır. Bu durum, aktörlerin mekânlarla kurdukları aidiyet ilişkilerini engellemektedir. Ayrıca sanal sınıflar tam bir mekân algısı değil, dijital odaklanma ile yakından ilişkilidir. Çünkü dijital bir arayüz, mekân algısından çok odaklanmaya yönelik yönlendirici bir takım işlevlere sahiptir. Nihayetinde bireyleri fiziksel olarak kuşatmayan bu mekânlar, bilişsel bir kuşatma yaratarak algısal bir mekân yaratmaktadır.

4.2. Aktörlerin Niteliği ve Sanal Sınıflara Katılım Pratikleri

Sanal bir ortama katılımın fiziksel ortamlara katılımdan farkı, katılımcıların bedenlerini gerçeklik uzamında bırakarak, yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu sanal kimliklere bürünmeleridir. Bedenen katılım sağlanmayan sanal sınıflar, aktörlerin yalnızca birer dijital kod olarak var oldukları bir mekândır. Bu mekânda bir beden algısı yaratmak için her aktörün görsel

ve yazılı kodlardan oluşan birer profili bulunmaktadır. Ancak neticesinde sanal bedenler, elle tutulabilir bir gerçeklik olarak yoktur. Bu bakımdan aktörler yalnızca yeni iletişim teknolojilerini kullanabildikleri ve araçlara ulaşım sağladıkları ölçüde var olmaktadır. Araçlara duyulan ihtiyaç, uzaktan eğitimin araç temelli olmasının yanı sıra onu araç bağımlı bir hale getirmektedir.

ATAUZEM'e kayıtlı olan her öğrenci ve öğretim elemanı öncelikle sanal bedenlerini ifade eden birer kimlik ve profil oluşturmaktadır. Profil bilgilerinin gerçeklik algısını arttırmak için genel ve kapsayıcı bilgiler vermek zorunludur. Ancak bedeninin olmayışı, ilişkilerde oldukça etkili olan izlenim denetimi ve benlik algısının önüne geçmektedir. Çünkü aktörler aslında birer gerçeklik değil sanallık içermektedir.

Program kullanıma sunulmadan önce kullanıcılar bu programı ATAUZEM'in resmi web sayfasındaki e-kaynaklar sekmesine girerek bilgisayarına ya da kullandığı diğer iletişim araçlarına indirmek zorundadır. Programı cihazına indiren aktörler (öğrenci ve öğretim elemanı) ATAUZEM tarafından kendilerine verilen kullanıcı adı ve şifresi ile programa giriş yapabilmektedir. Öğrenci ve öğretim elemanı için farklı arayüzler kullanılan programda öğretim elemanı programa giriş yaptıktan sonra programı öğrencilerin girişi için aktif hale getirmektedir. Öğrenciler programa giriş yaptıktan sonra toplantı ortamı otomatikman açılmakta ve hem öğrenci hem de öğretim elemanı sanal sınıf ortamında birbiriyle buluşmaktadır. Öğrencinin bu sanal sınıf ortamına katılması yönetici durumundaki öğretim elemanının onayı ile mümkün olmaktadır. Şayet öğretim elemanı ortama katılmasını istemediği öğrencinin sanal sınıf ortamına katılımına engel koyabilmektedir.

Görsel 1: Sanal Sınıf Genel Görünümü

Kaynak: <http://atauzem.atauni.edu.tr>

Tamamen öğretim elemanı kontrollü bir program olan Adobe Connect ile hangi öğrencinin sanal sınıf ortamına dâhil olup olmayacağına karar veren öğretim elemanı bu işlemi gerçekleştirdikten sonra sanal ortamda ders sürecine başlamaktadır. Bu süreçte öğretim elemanı görsel, işitsel ve yazılı olarak katılımcılarla iletişim haline geçerken, katılımcı öğrenciler sadece mesaj butonunu kullanarak öğretim elemanını ile iletişim sağlamaktadır. Bu haliyle öğretmen merkezli olan bu program geleneksel eğitimde her an katılıma hazır olan öğrenci profilini ortadan kaldırmakta ve öğrencinin mekâna ya da derse katılımı yönetici pozisyonundaki öğretmenin inisiyatifine bırakmaktadır.

Sanal sınıflar, aktörlerin varlığını ikiye bölmekte ve bu nedenle tam anlamıyla bir katılım gerçekleşmemektedir. Bu ayırmadan ilki, aktörün içinde bulunduğu gerçeklik bağlamıdır. İkinci ayırım ise sanal sınıf yazılımıdır. Aktörler eşzamanlı olarak, ilki fiziksel diğeri sanal olmak üzere iki mekân içerisinde var olmaya çalışmakta ve iki farklı mekân türü ile ilişki kurmaktadır. Bu ilişki bölünmesi, ders işlemlerindeki zihinsel kopmalar ve aidiyet sorunlarının yaşanmasına kaynaklık etmektedir. Sanal sınıflar bunun yanı sıra, fiziksel mekân içerisinde dağınık halde bulunan ve öğrencinin bir araya getirmesini zorunlu kılan tüm bileşenleri küçük bir bilgisayar ekranında ve belirli bir biçimle toparlamaktadır. Bu durum öğrencilerin dikkatini odaklama ve sanal sınıfla kurdukları ilişkiyi kontrol etme bağlamında önemlidir. Buna rağmen, öğrencinin zihinsel durumu sanal sınıfına yoğunlaştığı andan itibaren, fiziksel olarak var olduğu gerçek dünyayla olan zihinsel bağlantıları kopmakta ve öğrenci kısmen çevrim dışı konuma geçmektedir. Çünkü sanal sınıfta aktif olmak gerçeklik bağlamında çevrim dışı/pasif olmayı gerektirmektedir. Aktörler sanal sınıfta bir gerçeklik olarak bulunmamalarına rağmen, ‘oradaymışlık’ hissi yoluyla sanal da olsa bir mekân algısı geliştirmektedir.

4.3. Sanal Sınıflarda Etkileşim/ Paylaşım İlişkileri

Adobe Connect ile bağlantı gerçekleştiren aktörlerin birbirleriyle olan paylaşımlarının yöntemleri öğrenci ve öğretim elemanı göre farklılık göstermektedir. Öğretim elemanı katılımcılara görsel, işitsel ve yazılı olarak ulaşabilirken, öğrenci sadece mesaj butonu kullanarak iletişim sağlamaktadır. Mesaj butonu ile öğrenci hem dersin yürütücüsü ile hem de derse katılım sağlayan diğer öğrenciler ile iletişim haline geçebilmektedir. Öğrencilerin birbirleri ile olan bu yazılı iletişimi, programın her safhasında olduğu gibi yine öğretim elemanının kontrolünde gerçekleşmektedir.

Ders içindeki etkileşim ve paylaşım öğretim elemanı merkezlidir. Öğretim elemanı istediği durumlarda, sistemi kullanma hususunda öğrencilere yetki vermekte ve yetkiyi alan öğrenciler derslere katılım sağlamaktadır. Derslerde kullanılan dijital materyaller, sanal sınıf

içindeki paylaşım bölmesinden gerçekleşmektedir. Öğretim elemanı materyalleri bu bölümden paylaşırken, aynı zamanda öğrenciler de dersle ilgili paylaşımlarını bu bölmeden yapmaktadır.

Sonuç olarak; Adobe Connect programı, aktörlerin mekânlarla kurdukları ilişkileri, fiziksel uzamlardan devralmakta ve aktörler bir dijital yazılımın kendisiyle ilişki kurmak zorunda kalmaktadır. Bu haliyle bireyin aidiyet duygusunda önemli bir unsur olan mekân bu programla silikleşmekte ve aitlik sorunu yaşayan öğrenci istediği an sanal ortamdan çıkabilmektedir. Ek olarak eğitimde, öğrencinin eğitim ortamında kalmasında önemli bir güç olan fiziksel uzam da sanal sınıf ortamıyla özelliğini kaybetmiştir. Ayrıca geleneksel eğitim ortamında yüz yüze gerçekleştirilen eğitim pratiklerinde öğretmenin öğrenciye karşı aşinalık durumu sanal sınıf ile birlikte ortadan kalkmış bu da sanal sınıf ortamında ve sınav süreçlerinde güvenlik sorununu ortaya çıkarmıştır.

Kaynakça

- ATAUZEM : (Çevrimiçi) <http://atauzem.atauni.edu.tr/> Erişim Tarihi: 17 Ocak 2017.
- Çukadar, S.,Çelik,S. (2003). İnternete Dayalı Uzaktan Öğretim ve Üniversite Kütüphaneleri. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 4 (1)-31-42.
- Güler, E., Alem, J. (2010). Postmodern Bir Durum Komedi Üzerine İçerik Analizi: Simpsonlar. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 3 (10) 332-347.
- İşman, A. (2008). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem A. Yayıncılık.
- Kırık, A. M. (2010). *Etkileşimli Televizyon*. İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction To ItsMethodology*. New York: Sage Publication.
- Moore, M.,Kearsley, G. (2005). *Distance Education: A SystemView*. Canada : Wadsworth.
- Rogers, M. E. (1986). *Communication Technology 'The New Media in Society'*. New York: The Free Press.
- Uyguçgil, G. (2013). Açık Ve Uzaktan Eğitimde Bir Pazarlama Aracı Olarak İnternet Siteleri Ve Yönetimi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi SBE.
- Vural, Z. B. A., Bat, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *Journal Of Yasar University*. 20-5, 3348-3382.
- Törenli, N. (2005) *Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamları*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Yengin, D. (2012) “Yeni Medyaya Eleştirel Bakış”, *YeniMedya ve... (İçinde)*. Der: D. Yengin.123-133. İstanbul: Anahtar Yayınevi.
- Yıldırım, B. (2010). Gazeteciliğin Dönüşümü: Yöndeşen Ortam ve Yöndeşen Gazetecilik. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. 6-2, 230-253.